

Liberalismus jako antikultura

Dvojitá expanze – státu a osobní autonomie – ve velké míře spočívá v oslabování a konečném zániku jednotlivých kultur a v jejich nahrazení nikoli jednou liberální kulturou, ale všudypřítomnou a zaplavující antikulturou. To, čemu se běžně říká „kultura“ a co se často doplňuje adjektivem – například „popkultura“, „mediální kultura“ nebo „multikulturalismus“ –, je ve skutečnosti znak vytěšňování kultury jako souboru generačních zvyků, praktik a rituálů, zakotvených v lokálním a konkrétním prostředí. Jak napsal Mario Vargas Llosa: „Idea kultury se rozšířila do takové míry, že kultura zmizela, i když se to nikdo neodvážil výslovně říci. Stal se z ní nepřehledný, mnohvrstevný a obrazný duch.“¹ Jediné formy sdílené kulturní „liturgie“, které přetrvávají, jsou oslavy liberálního státu a liberálního trhu. Z národních svátků se staly příležitosti k nakupování a ze svátků nákupu, jako je Black Friday, „černý pátek“, národní svátky. Tyto abstraktní formy příslušnosti vyznačují obyvatelstvo, vyvázané z konkrétních vztahů a oddanosti, které se scvrkly – jako na videu promítaném na Demokratickém národním shromáždění v roce 2012 – na „jediné, k čemu patříme“, liberální stát. Toto ambiciózní tvrzení opomíná poznamenat, že jedině, k čemu patříme, je globální trh, všeobjímající instituce, jež obsahuje všechny politické organizace a jejich občany, nyní nově označované za spotřebitele. „Obřady“ národa

a trhu jsou spolu úzce propojeny (a jejich vyvrcholením je oslava reklamy při finálovém zápase amerického fotbalu Super Bowl) v nacionalistickém a zároveň spotřebitelském oslavování abstraktní příslušnosti, které se zhmotňuje a udržuje pohromadě odosobněnými závazky. V politicky nacionalistickém a ekonomicky globalizovaném prostředí mívají tyto bezobsažné obřady zčásti podobu dvou minut povinného vlastenectví, v nichž se během přestávky na nějaké sportovní události objeví příslušník ozbrojených složek, sklídí okázalý potlesk, načež se všichni vrátí k serióznímu byznysu a povrchnímu konzumu. Ta přehlídka umělých díků vojsku, s nímž má jen málokdo přímé spojení, zanechává odlesk, jenž odvádí pozornost od důležitější otázky – zda národní armáda nakonec funguje jen proto, aby zajistila globální trh, a podpořila tak vytváření abstraktních, vykořeněných spotřebitelů.

Tři pilíře liberální antikultury

Liberální antikultura spočívá na třech pilířích: první je celkové dobytí přírody, jež poté promění přírodu v nikoli nezávislou entitu, která potřebuje zachránit pomyslným odstraněním lidstva; druhý je nové prožívání času jako daru bez minulosti, v němž je budoucnost neznámou krajinou; a třetí je řád, v němž je místo zaměnitelné a zbavené významu. Tyto tři základní složky lidské zkušenosti – příroda, čas a místo – tvoří základy kultury – a úspěch liberalismu předurčuje jejich vykořenění a nahrazení kopiemi, jež nesou stejné názvy.

Postup této antikultury má především dvě podoby. Antikultura je důsledkem stavu, v němž normalizované právo nahrazuje široce dodržované neformální normy, jež začaly být pokládány za formy útlaku; současně je to důsledek univerzálního a homogenního trhu, jehož výsledkem je monokultura. Ta – podobně jako její zemědělská analogie – kolonizuje a ničí skutečné kultury, zakořeněné ve zkušenosti, dějinách a na určitém místě. Tyto dvě tváře liberální antikultury nás tudíž osvobozují od jiných konkrétních lidí a zakořeněných vztahů, nahrazují obyčejně abstraktním a neosobním zákonem, osvobozují nás od osobních povinností a dluhů, nahrazují to, co se začalo považovat za zátěž naší individuální autonomní svobody, všudypřítomnou hrozbou zákona a všeobecnou finanční zadlužeností. Ve snaze

zajistit radikální autonomii jednotlivce nahrazuje liberální zákon a liberální trh skutečnou kulturu všezahrnující antikulturou.

Tato antikultura je arénou naší svobody – avšak stále více se správně chápe jako místo našeho otroctví, ba dokonce jako ohrožení naší další existence. Omamná radost a zároveň šířící úzkost osvobozeného lidstva, zbaveného kompasu tradic a dědictví, které byly charakteristické pro zakotvenou kulturu, jsou indikátory sílícího úspěchu i hromadících se neúspěchů liberalismu. Je paradoxní naše sílící přesvědčení, že jsme otroky právě toho, co bývalo zdroji našeho osvobození – všudypřítomného zákonného dohledu a kontroly lidí, jakož i technologické kontroly přírody. Jak se říše svobody rozrůstá, realita svobody ustupuje. Antikultura liberalismu – údajného zdroje našeho osvobození – urychluje úspěch liberalismu a jeho zánik.

Antikultura a dobytí přírody

Jedna z hlavních revolucí liberalismu se neodehrála ve striktně politické oblasti, nýbrž v tom, že oddělil přírodu od kultury. Základním předpokladem liberalismu je, že přirozený stav člověka je dán především absencí kultury a že naopak přítomnost kultury znamená existenci vykonstruovaných věcí a zvyklostí, tedy souběžné úsilí lidskou přirozenost měnit a současně se jí přizpůsobit.

Nejranější formulace liberální antropologie předpokládala, že „přirozený člověk“ byl tvorem bez kultury, žijící v „přirozeném stavu“, jenž se vyznačoval tím, že se nevyskytovalo nic vykonstruovaného, co vytvořil člověk. Pro protoliberálního Hobbese byl přirozený stav výslovně oblastí, v níž žádná kultura nemohla být, protože postrádala podmínky, v nichž by mohla existovat stabilita, kontinuita, kulturní přenos a paměť. Jean-Jacques Rousseau přes celou svou opozici vůči Hobbesovi pokládal přirozený stav za prostor relativního klidu a stability, ale přesto se nápadně Hobbesovi podobal, pokud šlo o absenci kulturních forem, a byl s ním zásadně totožný ve věci naprosté autonomie jeho proto-lidských obyvatel. Navzdory romantickému odmítnutí chladného, racionalistického a utilitárního hobbesovského obrazu lidstva Rousseauova primitivistická alternativa přece jen odhaluje kontinuitu mezi všemi proměnami liberalismu svou zásadní oddaností k oddělování přírody od kultury.